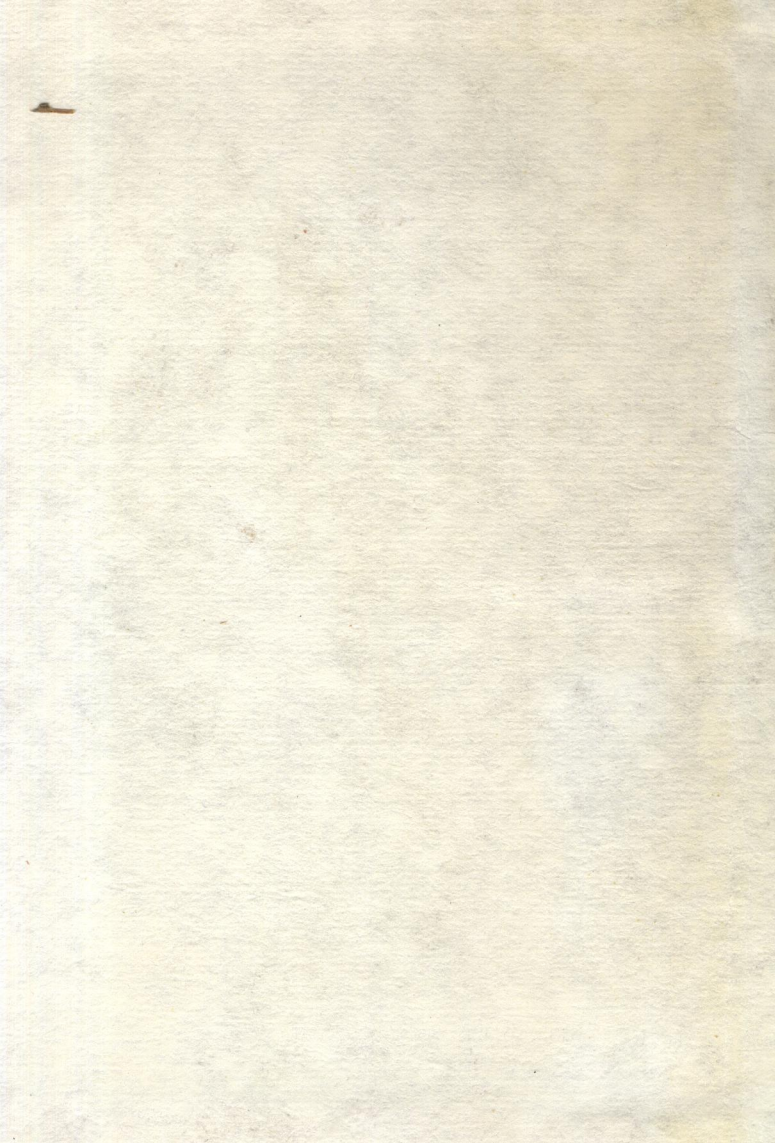
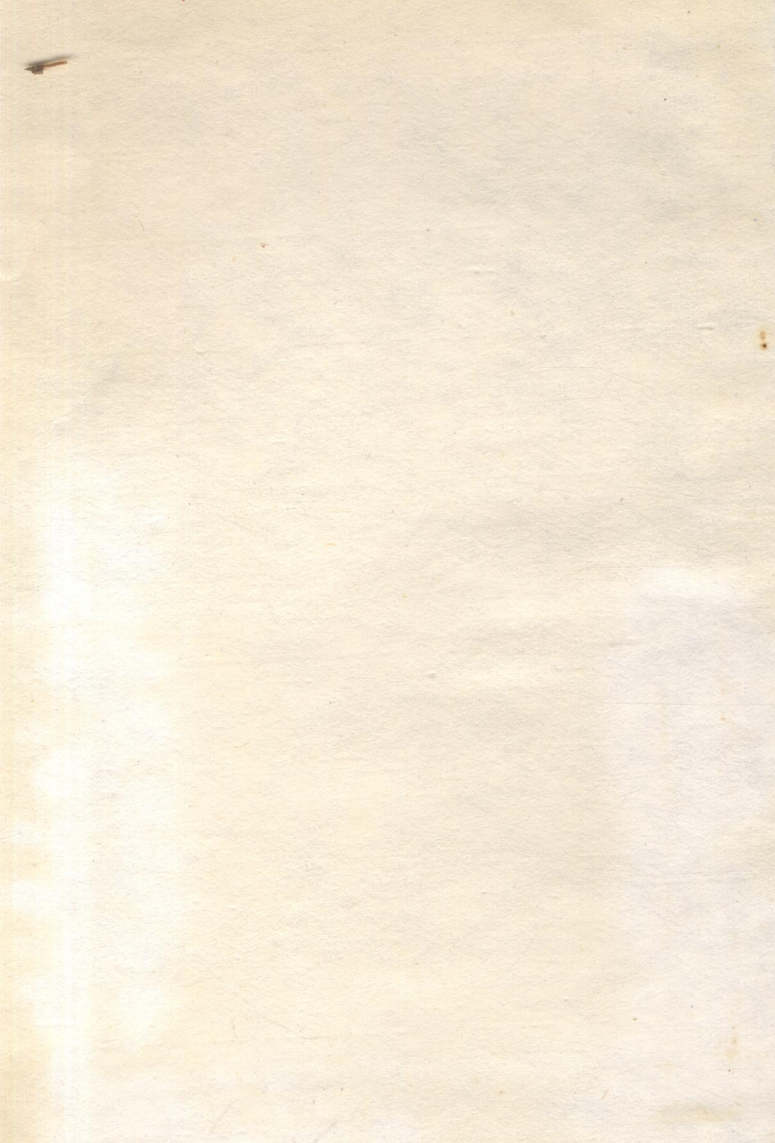

Л. Франко

Смилан

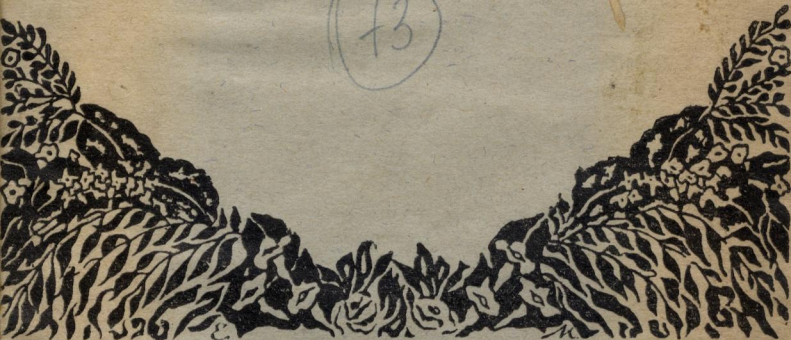
**БІБЛІОТЕЧКА
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

ІВ. ФРАНКО

СЛИМАК

(73)

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

ІВ. ФРАНКО

СЛИМАК

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

1925

2-а Друкарня - Літографія
Державного В-ва України
Харків

Львівська Філія
Бібліотеки АН УРСР

~~341/6/3~~

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 31 821

Було це давно, літ тому більше двадцяти, коли на дорозі, що вела з Дрогобича до Борислава, здибалось одної літньої днини двоє молодих людей. Не знаю, чи могли де бути два парубчаки, майже однаких літ, а такі неподібні до себе вдачею й зверхньою подобою. Один, високий крепкий і вродливий, нісся просто і легко, всміхався часто і часто затягав веселих пісень; його вбога, але чиста одіж і столярське знаряддя в мішку на плечах говорили відразу, що це столярський челядник, котрий іде шукати зарібку в Бориславі, що від недавнього часу зачав оживлюватися й стягати до себе де-далі то більше робочого та промислового люду. Другий мандрівник—був то мізерненький, скулений і обшарпаний жидок майже зі старечим, без виразу лицем, маломовний і немов сумовитий. Його худі ноги ледве здужали додержати кроку з здоровим столярем, а маленькі запалі оченята нейспокійно бігали в ямках, немов злякалися чогось та хотіли де-небудь сховатися. І він ішов до Борислава шукати щастя, але не ніс із собою ніякого знаряддя, ніякого способу до зарібку.

— А з чого-ж ти, Юдко, гадаєш жити в Бориславі?—питає столяр.

— З чого бог дасть,—відповідає боязко скулений Юдка.

— Та то ніби так, усе в божих руках,—відповідає столяр,—але бо у нас кажуть: «бога взивай, а рук прикладай».

— У нас так не кажуть,—відповідає коротко Юдка.

— А як-же у вас кажуть? Рад-би я знати.

— У нас кажуть: «хто на бога здасться, тому бог не дасть пропасти».

— Ха, ха, ха!—зареготав столяр і махнув своїми дужими руками.—Най-но би я спробував не робити з місяць, чи бог-би зліз із неба та нагодував мене.

— Не говори так, Слимаку, не гніви бога.

— Я бога гнівити не хочу, але бог-же чень не на дурно дав чоловікові свою поміч.

І він знов розмахнув дужими руками, немов збираючись ними розбивати скелі.

— Як бог схоче, то й твої руки не допоможуть, Слимаку.

— Хіба мені повідпадають, а тоді й я не хочу жити.

— І здорові будуть, і не допоможуть...

— О, цього не буде.

— Побачимо.

— Ну, ну, побачимо.

Обидва товариші за час тої розмови йшли самотньо дорогою через поля. До Борислава було ще з півмілі. Сонце звернуло з полудня й жарило немило-

сердно. Слимакові давно вже хотілося пити; та й Юдка віддавна час за часом жалібно позирав на вузлик у Слимака за плечима, з якого долітав до його запах сиру й хліба. Він сам не мав при собі ані кусника хліба, ані одного крейцаря.

А ось Слимак скрутив із звичайної дороги вбік під стрімкий, зсувистий горб. Юдка став на скруті.

— А ти, Слимаку, куди?

— Ади от, тут керничка, хочу води напитися.

— А може й спочити трохи.

— Ну, певно. Сонечко пече, мов огнем пражить, а до Борислава ще й так зайдемо завчасу.

— Най буде й так.

Посідали коло джерела. Слимак напився води, вийняв хліб і сир із вузлика, і, побачивши, що Юдка не має свого нічого, запросив і його.

— Але може тобі не вільно, бо трефне?

— Е,—сказав Юдка,—наш закон у крайній потребі дозволяє їсти й трефне.

— А так, звичайно—не дозволяє?

— Ні, не дозволяє.

— Ну, то добрий ваш закон, що його можна, як до потреби натягати так, як швець шкуру натягає.

— Не кажи так, Слимаку, гріх так казати. Наш закон так само від бога, як і ваш закон,—сказав якось боязко Юдка.

Пополуднували—й далі. Ось уже й Борислав. Хоч досі йшли все сухою землею, хоч дощу не було вже

майже з тиждень, а проте в Бориславі на всіх вуличках було глибоке та грузьке болото. Жиди, парубки, ріпники,¹⁾ вози й тачки снувалися довколо. Гамір, співи, крики та п'яні прокльони не вгавали й на хвилю.

— Куди-ж ти тепер, Юдко?

— Піду де шукати місця. А ти куди?

— Я тут замовлений до одної будови, он—тут, видиш. Маю там робити двері, вітрини і всю столярську роботу. Ну, бувай здоров.

— Бувай здоров, Слимаку. А знаєш що. Як-би тобі було чого треба, а я-би міг... знаєш, я не такий жид... прийди до мене. Я тобі не забуду.

— Я до тебе. Ха, ха, ха,—зареготався Слимак.— А що-ж ти мені допоможеш, коли ти сам голий.

— Хто знає, Слимаку, хто знає, що кому бог судив. Ще раз кажу—приходь: Юдка тобі не забуде.

І розійшлись.

II

Минуло десять літ. При головній Бориславській вулиці щойно поставлено новий шинок. Шинок стояв на розі двох вулиць у дуже добрім місці, хоч майже на локоть нижче від рівеня вулиці, так що до дверей треба було східцями сходити в долину. Робітники день і ніч заповнювали велику, брудну і вохку шинківню; співи, крики та сварки не втихали там ніколи.

¹⁾ Ріпник—робочий на бориславських нафтових промислах.

і глухим клекотом неслися на Борислав крізь вічно розчинені вікна. Над дверми шинку прибіта була таблиця, помальована на-чорно, а на ній огнисто червоними буквами було виписано: *Beir-und-Branntvein-Ausschank des iudas Maultrommel*».

А в шинку помежи п'яними робітниками звивався, мов пискор, скулений, хоч і не дуже то мізерний жидок,—то був Юдка. А за шинквасом стояла гідка, як ніч, але багато вбрана жидівка, звичайно з одним або з двома дітьми на руках,—то була його жінка.

Вечір. Юрбами висипали робітники з роботи й розсипалися хто куди, а найбільша частина по шинках. У Юдки повно, як набито. Але що це за сумний, похнюплений, нужденний чоловік протискається крізь натовп до шинквасу. Його лице, бліде і зіссане, свідчить про перебуту слабість; в руках у нього дві милиці, котрими підпірається, безпомічно волочучи хорі, вихудлі ноги. Ось він з такою бідою доперся до шинквасу, став і обзирається.

— Чого вам треба?—спитала жидівка.

— Юдки.

— Юдки? А на що вам Юдки? Хочете горілки, то я вам дам і сама. А на-борг, то й Юдка не дасть.

— Ні, я не хочу горілки, я-би хотів поговорити з Юдкою.

— Поговорити?—спитала потягло жидівка і з по-тордою змірила очима того нужденного, обдертого

пройдисвіта.—Що ви йому маєте сказати? Скажіть мені, то я йому скажу.

— Ні, я-би хотів йому самому. А ось і він.— Обдертий пройдисвіт обернувся до Юдки, що саме протисся до шинквасу зо склянками та чарками в обох руках.

— Der gof vill schmissen mit dir,¹⁾ сказала жидівка Юдці. Той обернувся і хвилю глядів на обдертого пройдисвіта, але очевидно не міг його пізнати.

— Ви хотіли зі мною говорити? Ну, говоріть, чого хочете.

— Ви не пізнаєте мене, Юдко?

— Ні, не можу якимось,—сказав Юдка, ще раз зирнувши на нього.

— Правда, не нині то діялося, як ми удвох ще молодими вандрували до Борислава, тямите?

— А, Слимак. О, що то з мене за забудько. Як-же не тямити. Ну, що чувати, Слимаку.

— Зле чувати, Юдко. Коло мене біда.

— Коло мене добре, богу дякувати,—відказав Юдка.

— Виджу, виджу,—сказав сумно Слимак, хитаючи головою.

— Знаєте що, Слимаку, я тепер не маю часу говорити з вами. Сядьте собі тут на лавку, так..

¹⁾ Цей чоловік хоче говорити з тобою.

— Malku, gib ejm a gut Bromfen, ün an Umbbassen, hörst dü mech.¹⁾ А відтак, як буде вільніше, то побалакаємо. Добре?

— Та добре, сказав,—Слимак і сів у куті коло шинквасу.

Вже було геть по півночі, коли в шинку настільки зрідло людей і втихомирилося, що Юдка міг мати хвилю вільнішого часу. Він збудив Слимака, що за той час серед гамору й задухи спав на лавці.

— Ну, Слимаку, повідай, що там у тебе чувати.

— Бидите що,—сказав неохоче Слимак.—От чого я доробився за десять літ. Жінка розпилася і вмерла, перевела все, що я мав. Мене самого вкинуло в слабість, ноги відняло. Що тепер діяти. До столярської роботи не приймають, там треба стояти, бігати, а я не годен. До ями²⁾ також годі. Що діяти. Руки здорові, а приходитьсь, відай, гинути живцем.

— А видиш, Слимаку, чи я тобі не казав, що бога не треба вчити, як має чоловіка карати. У бога на все спосіб є.

— Ой виджу вже,—зітхнув Слимак.—Кілько я перетерпів за ті літа, боже єдиний. Ади, сивію.

— Ну, а що-ж тепер буде.

— Або я знаю, що буде. Я прийшов до вас, Юдко. Знаєте, ви тоді казали—прийди. Доки я міг

¹⁾ Малко дай йому доброї горілки й закуски, чуєш.

²⁾ Ямами в Бориславі звуться нафтові шахти.

заробити, то гадаю собі: зароблю. А тепер годі. Та й то, бачите, не так, щоби зовсім годі: руки здорові і все, а тільки ноги—от біда.

— Та що я вам пораджу на ноги.

— Е, вже мені на ноги ніхто не порадить, хіба рискаль та лопата,—сказав із жалібним усміхом Слимак.—Але може-б ви винайшли для мене яку роботу.

— Роботу. Гм...—сказав Юдка й задумався.

— Для тебе роботу. То трудно, небоже Слимаку. Але що робити: обіцяв чоловік, то треба якось погадати. Е, знаєш, Слимаку, лягай собі тут на лавочку.

Malku, gib schmutrig Salech untern Kopp¹⁾. Переночуй, а завтра будемо видіти.

За таким словом Юдка пішов спати, а Слимак, зітхнувши й помолившись до бога, ліг на лавку, звинувши під голову брудну верету, яку принесла йому жидівка, і швидко також заснув.

На другий день рано Юдка довго нараджувався з своєю Малкою, бігав десь—кудись по сусідах, а далі коло полудня закликав Слимака до своєї спальні, заваленої перинами і майже зовсім темної.

— Знаєш що, Слимаку, є для тебе робота.

— Яка.

— Легка робота, столярська. У тебе є деяке начиння.

— Та щось там є: пара гнблів, свердлик і топір-

¹⁾ Малко, дай йому брудну верету (рядно) під голову.

— Ну, добре. Свердлик можеш продати, свердлика не треба. Треба тільки гибля, сокири та пилки.

А що-ж то за робота тільки з гиблем, сокирою та пилкою.

— Легка робота, Слимаку. Будеш стругать ручки до корбів та млинів, листовки, кілки, знаєш, такі дрібниці. Навіть варстату не треба, можна на віснім стільці;¹⁾ будеш собі сидіти тай усе свою роботу робити.

— А по чому. Що заплатите?

— Заплатите, Слимаку. За що тут платити. Слухай, що я тобі скажу. Ти хати не маєш, правда.

— Не маю.

— Ну я тобі дам хату, ось тут на подвір'ї. Тихо тобі буде, спокійно, лиш сиди та роби, чуєш. А їсти також дістанеш і гиблівки твої,—розуміється, гиблівки, груба тріска до мене. Ну, а шмаття може є яке у тебе, га?

— Та щось там є.

— Ну, то добре. Як буде треба, то й те знайдеться. Верету дам на постіль, ну та й дві пачки тютюну на тиждень та що-суботи дві порції горілки. Пристаєш, Слимаку?

— Та що робити, най і так буде,—сказав понуро Слимак і похилив голову з таким сумним виразом, немов схилив її в якесь важке ярмо, з котрого вже ніяка сила не зможе його видобути.

¹⁾ Вісний стілець—варстат, на якому обручі вистругують.

III

Знов минуло десять літ. Приїзд цісаря літом року 1880 згромадив до Борислава тисячі народа з усієї підгірської околиці. Пішов і я. Ранком погода була прехороша; весело гуторячи, йшов я з громадкою знайомих селян, любуючися чудовими околицями та густими вівсяними копами, що мов зорі на небі виднілися кругом по полях. Одначе-ж недалеко Борислава захопив нас дощ, густий та проймаючий, так що, дійшовши до Борислава, всі ми промокли до нитки, а особливо я тремтів від холоду, вибравшись у дорогу в одній тільки літній блузі з сірого полотна. Звісна річ, що в таких немилих обставинах зовсім не до душі мені було задивлюватися на вінці, тріумфальні брами з написами, тисячі короговок та тисячі празниково прибраних жидів, що не зважаючи на сльоту, густо снувалися по вулиці, гордо всміхаючися та раз-у-раз нарікаючи на бога, що попсував їм «їх свято», котре їх так багато коштує. Я й мої товариші не довго швендяли по болотистих улицах; холод і дощ спонукав нас живо шукати сухого притулку. Ми вступили до першого шинку, зараз таки за тріумфальною брамою. То був шинок Юдки Маультроммеля.

Погана як ніч, поморщена вже жидівка стояла за шинквасом, хоч нині за-для празнику нікого, окрім нас, не було в шинку. А по шинку походжав підійшлий уже жид із гарним животиком, у атласовій бекеші, підперезаній святочним шовковим поясом, із видраним «штрамеле» на голові. На його гладкім,

блискучім, хоч жовтім лиці виднівся спокій і вдоволення. То був Юдка.

Я обігрівся трохи й вийшов на подвір'я. До нього з усіх боків припірали сліпі стіни сусідніх домів та шоп, поліплені жовтою глиною. Це була немов велика клітка, брудна, занедбана, гнила й вонюча над усякий опис. На середині стояла велика купа сміття і всякої брудоти. Праворуч поуз ріг шинку був вузький прохід на вулицю, і туди-ж текла з-під сусідніх окупів потоком вода на низьке, мов яма, подвір'я. Але на другім кінці вихід її був почасти затамований. Там приперта до сліпої стіни якогось довжезного будинку, стояла нужденна не то шопка, не то буда, з прогнилим дахом і чорними неполіпленими, в багатьох місцях дірваними стінами. Меж шинком та будою була тільки вузька протока для води, але потік, що напливав хутко, не міг у ній зміститися і заняв майже цілу половину подвір'я широким ставком ботьяної бурої води. Особливо коло буди, як коло такого місця, що найнижче на цілім подвір'ю лежало, згромадилося найбільше води і чималий потік ллявся скріз шпари в полупаних дверях і по-під прогнилим порогом до середини. Одно вузьке віконце з повибиваними з давен-давна шибамі ціле заліплене було по-жовклим від сонця та дощу папером. У буді було тихо, як у гробі. Дощ не то що переставав, але зма-тався. З вулиці долітали в цю кліть глухі крики і гамір, але ні один слід на тім відразливім подвір'ї не

показував, що нині в Бориславі свято, що вся ця оселя прибралася нині в празниковій стрій, щоби повітати найдостойнішого гостя. Сіра, гнила й погана буденність царювала тут зовсім спокійно та непорушно.

Хвилю стояв я під піддашшям, роззираючися довкола, коли втім з правого боку вузьким пролазом протиснулася невеличка, може восьмилітня дівчина й несміло, допитливими очима глянула на мене.

— Чого тобі, дитинко?—спитав я.

— Я тут прийшла до діда.

— До якого діда.

— А от ту,—вона показала нужденну буду,—ту дід Слимак. Я його так називаю дідом. Я прийшла подивитися на нього. Не знаєте, чи він є?

— Не знаю, дитинко. А він виходить куди.

— Та не виходить. Але дід казав позавчора, як я була в нього, що його Юдка хоче викинути.

— Викинути. А то чому.

— Ба, видите, бо дід уже старий, не може робити.

— А що-ж тут той дід робить.

— Та от так—ручки до коробів, листовки, кілочки. Відколи тямлю, то він усе те робить: мамуня казали, що вже щось десять літ.

— А ти від позавчора не була в нього.

— Та не була, бо мої мамуня також були слабі, то мусіла-м коло них сидіти. Аж нині їм стало трохи легше, то я випросилася до діда. І мамуня

самі казали, аби я ішла, може дідові треба що принести або-що, бо дід слабий на ноги й не може вийти. А як не треба нічого, то щоби я зараз вертала.

— Ну, добре, то йди та подивися.

Дівчина пустилася йти, але спинилася, побачивши величезну калюжу перед дверми.

— Ой-ой-ой, як тут перейти. Адить, яка вода, як Дунай.

— Постій, я тебе перенесу,—сказав я, і взявши дівчину на руки, ступив у калюжу. Бродячи мало що не по коліна, я дійшов до дверець і відчинив їх. Дивний і страшний вид уявився нашим очам. Буда вся стояла в воді. Кругом чорні, голі стіни, крізь які де-не-де проблискувало буре денне світло. Коло дверей старий вісний стілець, на нім гибель, пилка, топір і купа недоструганих кусників дощок. А в куті, також майже зовсім у воді, купа трісок гиблів, перегнаних на гній, накладених високо верства на верству, а на тій купі, заритий у той гній до половини й ледве покритий старими, чорними шматами, лежав чоловік, синій як боз, сухий як скіпа, з виразом страшного болю та якогось жалю на поморщенім лиці. Це був Слимак, а правду кажучи, тільки труп Сликама.. Морозом повіяло на мене. Десять літ у таких пеклі. І тут жив чоловік.—Тремтіли уривані думки в моїй голові. А дівчина тим часом кинулася будити діда, та побачивши, що дід холодний і задубілий і такий якийсь страшний, скрикнула голосно й кинулася на

двір. Вибрів і я за нею. Одначе крик дівчини не звабив нікого до холодного трупа. В тій самій хвилі густо збиті громади народу підняли на вулиці оглушливий крик.

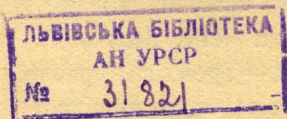
— Віват! Хай жиє тато! Хай жиє!

Це був знак, що найдостойніший гість прибув на вулиці Борислава.

Небо випогодилося, пошарпало бурі-хмари і скинуло їх із себе в кут, немов нужденні жебрацькі лахмани, щоби натомість показати свою блакитну, празникову одержу.

— Віват! Віват!—гомоніло по всім Бориславі, гомоніло з тисячних уст, а дід Слимак за той час німо, понуро з болізним виглядом лежав у своїм гнилім барлозі, в тій гидкій шкаралущі, куди заперла його людська захланність¹⁾ і звідки визволила його тільки остатня приятелька—смерть.

У січні, 1881.

¹⁾ Захланість—жадність.

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ ВІДДІЛ

м. Харків, пл. Тевелева 4

БІБЛІОТЕЧКА ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Петро Голота.—В дорозі змагань	8	коп.
Юрій Смолич.—Кінець міста за базаром	6	”
М. Коцюбинський.—Подарунок на іменини	10	”
М. Коцюбинський.—Він іде	7	”
П. Лісовий.—Сільське	10	”
М. Коцюбинський.—Кат	10	”
Андрій Заливчий.—Зарізяка	10	”
М. Христовий.—Дід Євмен	10	”
Арк. Любченко.—Гордійко	20	”
М. Семенко.—В революцію	40	”
І. Сенченко.—В огнях вишневих завірюх	20	”
В. Стефаник.—Оповідання	35	”
Олекса Слісаренко.—В болотах. Оповідання	10	”
П. Лісовий.—В тумані		”
Аркадій Любченко.—Кукіль. Оповідання	10	”
М. Коцюбинський.—Коні не винні	10	”
Грицько Коляда.—Оленка. Поема	10	”
Микола Хвильовий.—Юрко	7	”

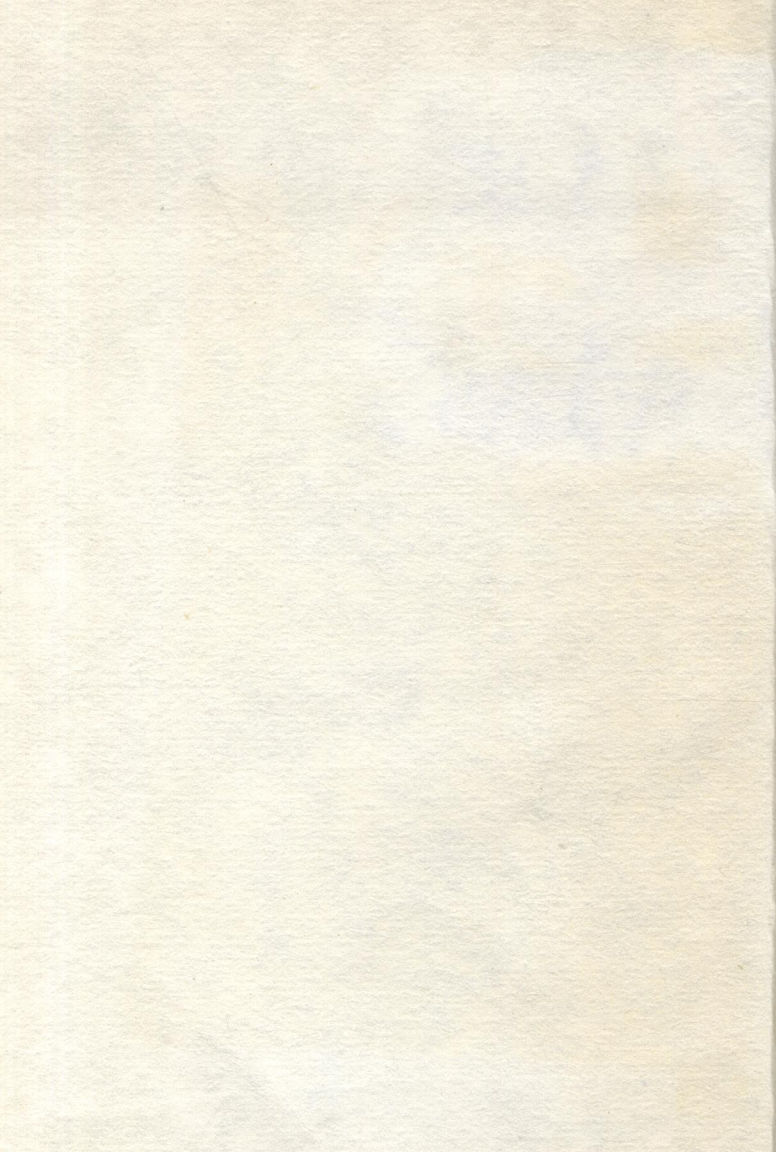
Ціна 6 коп.

№ 19245

31.821

Ф $\frac{I}{C-476}$

31.821

Ф $\frac{I}{C-476}$

Л. Франко

Смилан